
Přesně před 420 lety Jessenius zval k první veřejné pitvě v Praze

Přesně před 420 lety Jessenius zval k první veřejné pitvě v Praze

Touha po poznání orgánů a stavby lidského těla se vyvíjela od pravěku. Tu a tam se sice našel ranhojič ovládající kvalitní léčitelské umění, ale po dlouhá staletí badatelům chyběly anatomické souvislosti. Do historie medicínského vzdělávání se zapsal i Johannes Jessenius, který provedl první veřejnou pitvu v Praze. Nejen o ní si *iForum* povídalo s **doc. MUDr. Ondřejem Naňkou, Ph.D.**, z [Anatomického ústavu 1. lékařské fakulty UK](#).

Pitvy

lidského těla jako součást univerzitního vzdělávání se objevily na nejstarších univerzitách ve 14. století, nejdříve v roce 1300 v Boloni, o pár let později v Padově či Florencii. Tamní výuka anatomie, kterou vedl **Mundinus**, se pro následující dvě století nezměnila: chirurg či ranhojič pitval, demonstrátor holí ukazoval a profesor *ex cathedra* vysvětloval. Vrchol renesanční anatomie představuje **Andreas Vesalius**, jehož monografie *De humani corporis fabrica libri septem* vycházející z množství vlastní rukou provedených pitev a přesných pozorování přináší kvalitní popisky orgánů a útvarů a

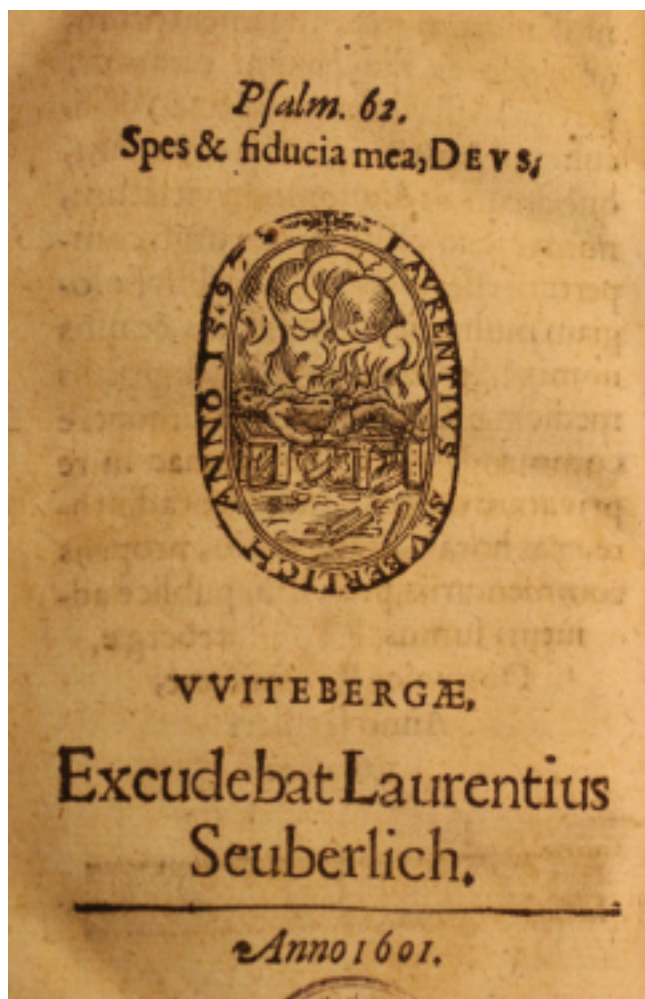
vyvrací starší omyly. A je doplněna unikátními ilustracemi malíře Tizianovy školy **Jana Stephana van Calcara**. Ostatně, s Vesaliovým jménem je medicína spojována dodnes, mnohé anatomické útvary stále nosí jeho jméno.

Co se rozmáhajícího univerzitního vzdělávání týče, tomu se postupně dařilo upozadit církevní zákazy pitev, což přispělo k vzniku kvalitních anatomických knih a pochopení funkce studovaných orgánů. V popisech nechyběly latinské názvy, na lékařských fakultách došlo ke spojení anatomie s chirurgií, dosud oddělovanou a striktně považovanou za řemeslo. Doba doslova přála objevům, o anatomii se začala zajímat i širší veřejnost, její výzkum již neměl

překážky.

Tak v červnu roku 1600 nabízí veřejnosti první veřejnou pitvu v pražské tehdejší Rečkově koleji **Johannes Jessenius de Magna Jessen**, výjimečný renesanční člověk. „Možná byl větší filozof a poeta než anatom,“ uvažuje nahlas **Ondřej Naňka**. „Jeho výklad nikdy nepostrádal barvitost a častokrát i cizokrajnost. Jak by ne, vždyť ještě před medicínou studoval filozofii.“ Protože na přelomu 16. a 17. století zdaleka neplatilo dnešní striktní pojmenování orgánů, názvy částí lidského těla tehdy nebyly zavedeny, záleželo téměř na drobnostech, jakým způsobem se do své přednášky Jessenius „položil“. Tu užíval k popisu řečtinu či latinu, jindy i arabštinu, názvoslovím s mnoha synonymy i lidovým označením pravděpodobně chtěl poukázat na své vědomosti a míru vzdělání.

„Dnes bychom možná jeho dílo zařadili mezi populárně vědeckou než čistě odbornou literaturu,“ komentuje **Ondřej Naňka** knihu *Johannis Jessenii a Jessen, Anatomiae Pragae, Anno MDC ab se solemniter administratae historia?* (Jana Jesenského z Jasena *Průběh pitvy jím slavnostně provedené v Praze roku 1600*). Právě tato publikace zachycuje přednášku, kterou Jessenius (to již byl wittenberským profesorem chirurgie a anatomie; o 17 let později se stal i rektorem pražské univerzity – *Collegium Carolinum*) první veřejnou pitvu doprovázel.

Proč se Jessenius rozhodl pitvu provést veřejně?

Pražská pitva byla podle mého názoru do jisté míry akcí za znovuotevření lékařské fakulty v Praze. Nezapomínejme, že od husitských válek výuka lékařství u nás téměř neprobíhala. Zároveň byla provázena spisem **Adama Zalužanského** *Řeč pro anatomii a obnovu veškerého lékařského studia ve slavném království českém*, který byl určen především císaři Rudolfovi II. a tehdejší vládnoucí vrstvě ve snaze o obnovu výuky lékařství na pražské univerzitní půdě. Veřejné pitvy v období humanismu a renesance nebyly nic mimořádného. V Itálii, kde Jessenius několik let studoval, dokonce byla zakládána tzv. *theatra anatomica* (anatomické divadlo, v jehož středu stál stůl, na kterém se odehrávaly pitvy lidských nebo zvířecích těl; studenti a další diváci mohli vše pozorovat shora z několika eliptických strmých řad se zábradlím – pozn. red.).

Co vlastně víme o pitvě staré 420 let?

Probíhala od 8. do 13. června a někde jsem se dočetl, že ji zhlédlo až tisíc diváků. Nevíme, jestli to tak bylo každý z pěti dnů, nebo jde o číslo celkové. Ale každopádně je to na tehdejší dobu úctyhodný zájem. Rozhodně nešlo o náhodný shluk návštěvníků, přišli ctihodní pánové a dámy. Pitvané tělo patřilo zločinci odsouzenému ke smrti oběšením. **Jessenius** postup přizpůsobil tomu, že byl červen a tělo nebylo nijak konzervované. Logicky postupoval po orgánech, kterým v teple a v průběhu času hrozila zkáza. Proto první den pitval dutinu břišní a orgány z ní, druhý den se věnoval srdci a plicím, třetí den patřil krku, následně hlavě, z níž vyňal mozek, nakonec proběhla pitva končetin. Jessenius, což se moc neví, provedl

v Praze ještě další dvě pitvy, a to ženského a dětského těla. I v těchto případech šlo o demonstrační pitvy otevřené

veřejnosti.

Co kdyby se pitvy opět staly veřejnosti přístupné?

Doufám, že se toho nedožiju!

Nechejme tedy tuto záležitost přístupnou pouze medikům...

Během prvního ročníku se každý medik v desetičlenné skupině podílí na preparaci celého těla. Pokud je zvědavý, a jelikož ve stejném čase probíhá pitva na více stolech, může se podívat, jak provádí preparaci jeho spolužáci, setká se tak s řadou případných odlišností a zajímavostí. Mohu jen odhadovat, ale věřím, že díky této jedinečné syntéze, kdy vše, o čem četli a co slyšeli, pak vidí na vlastní oči a vyzkouší si, tuto jedinečnou příležitost oceňují. Obrázky v atlase, to je přehlídka, kde je všechno dokonalé. Ale třeba dostat se u pacienta ke slepému střevu nebo najít konkrétní cévu... Zkrátka, není nad vlastní zkušenost! Pitva, byť se může zdát trochu středověkou praxí, je i v dnešním čase nenahraditelná.

Dnes na rozdíl od lékařů v čase Jesseniovy mnohem detailněji víme, jak které orgány fungují. Můžeme tedy medikům podávat nejen deskriptivní, možná trochu „suchý“ anatomický popis, ale i to, jak je vše v těle „zorganizované“. Nezapomeňte, že **Jessenius** neměl představu o tom, jak probíhá malý a velký krevní oběh, nevěděl ani, že nervy vedou signály nebo třeba jak pracuje mozek. Jak je z dostupných pramenů známo, jeho pitva byla velice důkladná, nic neopomenul. Myslím si proto, že tehdejší preparační technika vlastního provedení byla srovnatelná s tou naší současnou. Ano, máme sice lupové brýle a mikroskop, a ty nám dnes umožňují pracovat mnohem detailněji, ale nad prací našich předchůdců můžeme často jen žasnout.

Nemáte strach, že virtuální technika brzy vytlačí současnou anatomickou praxi?

Vůbec ne. Virtuální pitevní stůl je skvělá pomůcka pro toho, kdo má anatomii v malíčku. Dobře se na něm můžete procvičovat, dohledávat detaily nebo prezentovat zobrazovací metody. Ale na základní pochopení a výuku je klasická pitva nejlepší. Už jen kolik by muselo být virtuálních stolů, aby se k nim všichni medicové vešli... Víme, že jsou země, kde se anatomie učí jen prostřednictvím obrazovky počítače. Hotoví lékaři jsou pak fascinováni, když k nám do ČR mohou přijet a mají možnost vyzkoušet si a prohlédnout vše v reálném těle. Je to punc jedinečnosti našich anatomických ústavů.

A díky nim „Anča“ nepřestane děsit mediky, jak je zachyceno ve filmových „Básnicích“...

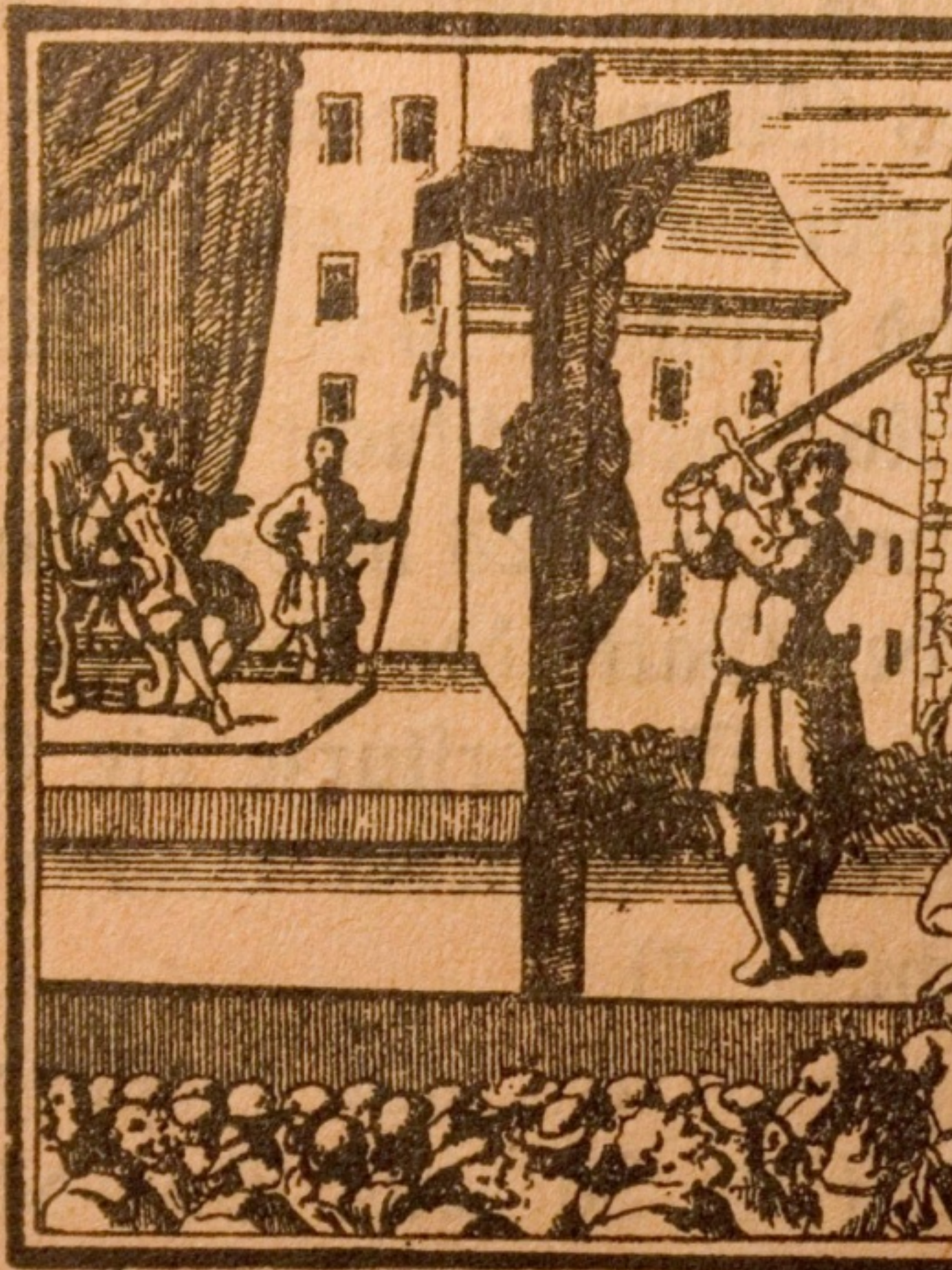
Scénárista Ladislav Pecháček prokázal v části věnované Štěpánu Šafránkovi a jeho studiu na medicíně skvělý pozorovací talent. To, jak medik na pitevně něco zkazil, považuji za skvělé a reálné. Ano, asi jsme někdy na mediky protivní, přesto věřím, že dokážeme být i velkorysí. Atmosféra určitého respektu zkrátka na

pitevně léta přetrvává. Ale děsit stejně nebo i víc je podle mě mohou zkoušky z patologie či biochemie.

Vrat'me se k osobnosti Jessenia, jaký podle vás byl?

Myslím, že hodně pracovitý, snaživý a ctízádnostivý. Muž pevných zásad, který se nikdy neodklonil od svého protestantského přesvědčení, což jej nakonec stálo život. Byl i znamenitý lékař. Tak kromě knihy o anatomii napsal i publikaci o chirurgických postupech, která je z odborného hlediska velice významná. Vždyť do té doby to byli lazebníci, kdo prováděli chirurgické výkony, rozhodně ne lékaři. Knihou *Institutiones chirurgicae* položil základy k racionální chirurgii, popisuje v ní, jak by se procedury měly provádět vzhledem k anatomii. Přibližuje zde také výkony, které se naučil v Itálii, jako je třeba přikládání dlah, obvazování, přikládání baněk, venesekce, odstraňování močových kamenů či odstraňování šedého zákalu. A rozhodně byl zdatný spisovatel a filozof a zřejmě i básník. Zkrátka všestranný muž!

Execution mit denen R

Johannes Jessenius se stal vůdčí osobností protihabsburského povstání a po bitvě na Bílé hoře byl obviněn z urážky majestátu; 21. června 1621 při známé popravě 27 českých pánů na Staroměstském náměstí mu kat Jan Mydlář nejprve vyříznul jazyk a poté ho sťal. Jeho tělo bylo po exekuci rozčtvrceno a vpleteno do kola. Jeho hlava s kusem jazyka byla spolu s hlavami dalších jedenácti českých pánů vystavena pro výstrahu na tribuně Staroměstské věže po dobu deseti let, poté byla potají sejmuta a pohřbena neznámo kde. Zbylé ostatky Jesseniova těla nebyly nikdy nalezeny.

Cestou z Anatomického ústavu 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy nedaleko Karlova náměstí se na schodech mímám s prváky, kteří zrovna přicházejí na výuku. V prostředí, kterému vládnou prosklené vitríny s obsahem, jenž v každém smrtelníkovi okamžitě vyvolává respekt, způsobuje mrazení a zároveň mu tak nějak nedovoluje odvrátit pohled, do sebe naposled vtáhnou vůni formaldehydu, je cítit naprosto všude. Za hlavními dveřmi, na ulici, už to bude úplně jiný, trochu nudný vzduch...